

Załącznik nr 3 do Programu Mieszkania2030 – BIORÓŻNORODNOŚĆ W INWESTYCJI

Warszawa jest miastem, które na swoim obszarze, poza zielenią urządzoną, ma dużo terenów leśnych oraz nieurbanizowanych, co stwarza dogodne warunki dla bytowania zwierząt. W parkach, lasach, a także na podwórkach, osiedlach i ulicach dostrzec możemy liczne gatunki. Duży wpływ na ich bytowanie i migracje ma również dostęp do Wisły i wielu zbiorników wodnych rozmieszczonych na terenie, co powoduje, że zwierzęta doskonale dają sobie radę w mieście.

Zwierzęta a inwestycje

Przed przystąpieniem do prac inwestycyjnych należy dokonać inwentaryzacji przyrodniczej, stwierdzającej obecność lub brak gatunków zwierząt, w tym gatunków objętych prawną ochroną gatunkową, oraz występowania ich siedlisk i miejsc bytowania.

Niepodważalną kwestią jest fakt, iż zwierzętom bytującym na terenach objętych inwestycją, zarówno w trakcie jej realizacji jak i po zakończeniu, należy zapewnić ochronę i opiekę.

Koty wolno żyjące

Postępowanie z kotami wolno żyjącymi reguluje Program opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt na terenie m.st. Warszawy¹, corocznie uchwalany przez Radę m.st. Warszawy.

Koty wolno żyjące to koty urodzone lub żyjące na wolności, w stanie dzikim, w otoczeniu człowieka, bytujące głównie w piwnicach budynków mieszkalnych. Są elementem ekosystemu miejskiego, a ich obecność zapobiega rozprzestrzenianiu się myszy i szczurów. Koty te nie są zwierzętami bezdomnymi w rozumieniu ustawy o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 r.², dlatego nie należy ich wyłapywać ani wywozić. Zgodnie z obowiązującymi standardami, zawartymi w stanowisku nr 54 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 5 listopada 2009 r. w sprawie *kotów wolno żyjących na terenie m.st. Warszawy*³ i uchwale z dnia 8 października 2009 r. Komisji

¹ Program opieki na zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt na terenie m.st. Warszawy, aktualny Program obowiązujący na 2018 rok dostępny na stronie https://bip.warszawa.pl/NR/rdonlyres/27A1237C-22DD-4B5D-8CD8-6BA293FEF8C9/1321938/1584_uch_zaldocxpdf.pdf

² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

³ Stanowisko nr 54 Rady Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 5 listopada 2009 r. w sprawie *kotów wolno żyjących na terenie m.st. Warszawy*, dostępne na stronie

Dialogu Społecznego ds. Ochrony Zwierząt w sprawie bytowania kotów wolno żyjących na terenie m.st. Warszawy⁴, zwierzętom tym należy stwarzać warunki do bytowania w miejscach ich dotychczasowego schronienia. Domki dla kotów wolno żyjących ustawia się jedynie dla tych zwierząt, które nie miały i nie mają schronienia w pomieszczeniach piwnicznych.

Opieka nad kotami wolno żyjącymi regulowana jest także przez Wytyczne postępowania z kotami wolno żyjącymi dla organizacji pozarządowych oraz Wydziałów Ochrony Środowiska dla Dzielnic i społecznych opiekunów kotów (karmicieli)⁵, stworzone przez Komisję Dialogu Społecznego.

Prezydent m.st. Warszawy w apelu z dnia 23 listopada 2016 r. o pomoc kotom wolno żyjącym⁶ zwraca się do zarządców budynków, administratorów nieruchomości i wszystkich warszawiaków o pomoc tym zwierzętom.

Zwierzęta dzikie

Postępowanie ze zwierzętami dzikimi reguluje Zarządzenie nr 2088/2012 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 10 lutego 2012 r. w sprawie postępowania ze zwierzętami wolno żyjącymi (dzikimi) na terenie m.st. Warszawy⁷.

W Warszawie najczęściej spotykamy sarny i dziki, ale wyjątkiem nie są również łosie, bobry, kuny, lisy, borsuki, jeże, zające. Tereny zieleni tworzą na obszarze stolicy sieć korytarzy umożliwiających migracje zwierzyny. Wisła stwarza dogodne warunki bytowania i przemieszczania się dzikich zwierząt w bezpośrednim sąsiedztwie gęsto zaludnionych centralnych obszarów miasta. Szczegółowe informacje dotyczące dzikich zwierząt dostępne są na stronie internetowej Lasów Miejskich-Warszawa,

https://bip.warszawa.pl/Menu_predmiotowe/ogloszenia/OS/rozne/Opieka+nad+wolno+%C5%BCyj%C4%85cymi+kotami.htm

⁴ Uchwała z dnia 8 października 2009 r. Komisji Dialogu Społecznego ds. Ochrony Zwierząt w sprawie bytowania kotów wolno żyjących na terenie m.st. Warszawy dostępna na stronie https://bip.warszawa.pl/Menu_predmiotowe/ogloszenia/OS/rozne/Opieka+nad+wolno+%C5%BCyj%C4%85cymi+kotami.htm

⁵ Wytyczne postępowania z kotami wolno żyjącymi dla organizacji pozarządowych oraz Wydziałów Ochrony Środowiska dla Dzielnic i społecznych opiekunów kotów (karmicieli) <https://bip.warszawa.pl/NR/rdonlyres/00134045/muwxqpdfbmzhuhctaagbompibzyfwt/KDSwytycznepost%C4%99powaniezkotamiwolno%C5%BCyj%C4%85cymi2017.pdf>

⁶ Apel Prezydenta m.st. Warszawy z dnia 23 listopada 2016 r. o pomoc kotom wolno żyjącym, dostępny na stronie https://bip.warszawa.pl/Menu_predmiotowe/ogloszenia/OS/rozne/Opieka+nad+wolno+%C5%BCyj%C4%85cymi+kotami.htm

⁷ Zarządzenie nr 2088/2012 Prezydenta Miasta Stołecznego Warszawy z dnia 10 lutego 2012 r. w sprawie postępowania ze zwierzętami wolno żyjącymi (dzikimi) na terenie m.st. Warszawy, dostępne na stronie https://bip.warszawa.pl/Menu_predmiotowe/ogloszenia/OS/rozne/Zarz%C4%85dzenie+Prezydenta+m.st.+Warszawy+w+sprawie++post%C4%99powania+ze+zwierz%C4%99tami+wolno+%C5%BCyj%C4%85cymi+%28dzikim.htm

jednostki m.st. Warszawy <https://lasymiejskie.waw.pl/index.php/dzike-zwierzeta/dzike-zwierzeta-w-warszawie>.

Na terenie stolicy działa także placówka Lasów Miejskich-Warszawa tj. Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt, który niesie pomoc chorym, rannym, osieroconym dzikim zwierzętom, znalezionym przez człowieka. Szczegółowe informacje dotyczące działalności Ośrodka znajdują się na stronie internetowej <https://lasymiejskie.waw.pl/index.php/dzike-zwierzeta/osrodek-rehabilitacji-zwierzat>.

Ptaki i nietoperze

Ptaki i nietoperze są częścią przyrody miasta i kraju. Wzbogacają jej różnorodność, odgrywają ważną rolę w funkcjonowaniu ekosystemu, m.in. efektywnie redukują liczebność owadów, także szkodników roślin. Ich obecność ożywia środowisko miejskich osiedli i są widocznym przejawem koegzystencji przyrody z aglomeracją miejską. W ostatnich latach zaobserwowano spadek liczebności ptaków, który spowodowany jest głównie falą masowych ociepleń budynków. Dlatego też, jeśli to tylko możliwe, należy zachować siedliska ptaków w budynkach.

Budynki, ich zakamarki oraz inne obiekty budowlane to główne siedliska ptaków i nietoperzy w mieście (stropodachy, wszelkie otwory wentylacyjne, szczeliny w elewacji, np. między wielkimi płytami, za rynnami i rurami spustowymi, w przestrzeniach pod parapetami, pod pokryciami i obróbkami blacharskimi dachów i balkonów, w dylatacjach). Ptaki przebywają tam głównie wiosną i latem, nietoperze mogą nawet przez cały rok, także zimą. Wszystkie te zwierzęta oraz ich siedliska są pod ochroną, wynikającą z przepisów prawnych.

W celu ujednoczenia zasad odnoszących się do ochrony ptaków i nietoperzy w budynkach w m.st. Warszawie, w których prowadzone są m.in. prace remontowe, przygotowany został dokument pn. *Zasady dotyczące ochrony ptaków i nietoperzy w budynkach podczas prac remontowych i innych do stosowania przez Wydziały Architektury i Budownictwa dla dzielnic m.st. Warszawy*.

Owady zapylające

Wśród owadów występuje grupa gatunków niezwykle pożytecznych, o ogromnym znaczeniu dla ekosystemu, stanowiących istotny element prawidłowo funkcjonującego środowiska oraz zapewnienia bioróżnorodności. Większość roślin do owocowania wymaga zapylenia, a wśród wszystkich zapylaczy pszczołowate stanowią grupę najliczniejszą oraz występującą w większości środowisk. Największą zasługę mają tu pszczoły miodne i trzmielce. W miastach popularną formą ochrony tych gatunków jest promocja pszczelarstwa. Wymagania dotyczące utrzymywania

pszczoł reguluje *Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie miasta stołecznego Warszawy*⁸

PODWÓRKO – zwierzęta na podwórku / zalecenia i przykładowe rozwiązania do stosowania

Projekt inwestycji

Koty wolno żyjące

Budynki modernizowane

1. W sytuacji, kiedy koty wolno żyjące zamieszkują już piwnice budynku objętego modernizacją, należy zapewnić im możliwość ciągłego, całorocznego korzystania z dotychczasowych miejsc. Jakiegokolwiek przeganianie kotów wolno żyjących i pozbawianie ich miejsc bytowania jest naruszeniem ustawy o ochronie zwierząt.
2. Ze względu na fakt, że koty stanowią ważny element w walce z gryzoniami, zaleca się umożliwienie im swobodnego dostępu do całej piwnicy budynku. W takim wypadku użytkowane przez mieszkańców pomieszczenia/komórki lokatorskie należy zabezpieczyć przed dostępem kotów.
3. W przypadku braku możliwości udostępnienia kotom całej piwnicy, wskazane jest przystosowanie dla nich nieużytkowanego pomieszczenia, np. niewykorzystwanego pomieszczenia piwnicznego/komórki lokatorskiej, pakamery, pralni, wygradzonej części korytarza piwnicznego, celem zapewnienia schronienia.
4. Wymienione pomieszczenia dla kotów powinny być łatwo zmywalne, wyposażone w kuwety, zabezpieczone przed dostępem osób postronnych, udostępnione społecznym opiekunom kotów, usytuowane w taki sposób, aby umożliwić kotom swobodne wyjście na zewnątrz budynku (można zastosować w tym celu specjalistyczne okienka z klapką).

Nowa inwestycja

1. Budynki podpiwniczone

W przypadku budynków, których konstrukcja przewiduje podpiwniczenie, konieczne jest uwzględnienie w projekcie miejsc bytowania dla kotów wolno żyjących w pomieszczeniach piwnicznych, co zapewni im możliwość ciągłego, całorocznego schronienia, zgodnie z zasadami dla budynków modernizowanych.

2. Budynki niepodpiwniczone

- a. W przypadku budynków, których konstrukcja nie przewiduje podpiwniczenia, należy w projekcie budynku przewidzieć miejsca do

⁸ Uchwała Rady m.st. Warszawy z dnia 9 lipca 2015 r. w sprawie uchwalenia *Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie m. st. Warszawy*, dostępne na stronie <https://bip.warszawa.pl/NR/exeres/FDA8A925-282F-41EC-A5D1-4EC15FF875C4,frameless.htm>

swobodnego bytowania kotów wolno żyjących zapewniające im możliwość ciągłego, całorocznego schronienia.

- b. W przypadku braku możliwości zorganizowania dla kotów miejsc do bytowania wewnątrz budynku, należy stworzyć im miejsca do swobodnego bytowania i schronienia poza nim. Ostatecznością jest ustawienie specjalistycznych budek/domków dla kotów na terenie nieruchomości.

Tego typu schronienia muszą:

- znajdować się na terenie ogrodzonym, bez dostępu dla osób postronnych i innych zwierząt (psów);
- zapewniać odpowiednią ilość miejsca dla wszystkich bytujących w danym miejscu kotów, z uwzględnieniem miejsc dokarmiania;
- być zabezpieczone przed wpływem niekorzystnych warunków atmosferycznych (zadaszenie, usytuowanie ponad powierzchnią ziemi, odpowiednia grubość warstwy ocieplającej, odpowiednia wielkość otworu wejściowego, wodoodporność materiału).

Zwierzęta dzikie – koegzystujące z człowiekiem (drobne ssaki, płazy, ptaki)

1. Zachowanie funkcjonujących szlaków komunikacyjnych, umożliwiających zwierzętom swobodne przemieszczanie się, poprzez podniesione przęsła ogrodzeń zewnętrznych i wewnętrznych lub otwory u ich podstawy – w podmurówkach (przejścia dla jeży, drobnych ssaków i płazów).
2. Udrożnienie szlaków komunikacyjnych tam, gdzie zostały one przerwane, poprzez odtworzenie pasów zieleni, nasadzenia drzew i krzewów, likwidację barier (np. wysokich krawężników).
3. Zachowanie naturalnych miejsc bytowania, stanowiących m.in. miejsca rozrodu, ochrony przed drapieżnikami, niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi oraz ingerencją ludzką, także źródło pokarmu:
 - a. lokalnie występująca roślinność (zadrzewienia, krzewy, rośliny wiecznie zielone, naturalne łąki),
 - b. jamy, nory, zgrabione i pozostawione w stosach gałęzie i liście,
 - c. usypiska kamieni,
 - d. ciek i zbiorniki wodne.
4. Nasadzenia gęstych krzewów w większych skupiskach, w tym żywopłotów oraz krzewów i drzew owocujących (np. jarzębina, głóg, rajska jabłoń, tarnina, trzmielina, kalina koralowa, rokitnik, ligustr, dzika róża).
5. Wyłączenie stałej powierzchni (na początek 10-20%) terenów zieleni z użytkowania i pielęgnacji – zaprzestanie koszenia, przycinania krzewów oraz grabienia liści.

Ptaki i nietoperze

Budynki modernizowane

1. Przed remontem lub wyburzaniem budynku należy przeprowadzić ekspertyzę ornitologiczną i chiropterologiczną, stwierdzającą obecność lub brak ptaków i nietoperzy lub ich siedlisk oraz zawierającą zalecenia, jak i kiedy

przeprowadzić prace, aby nie stanowiły one zagrożenia dla tych zwierząt. Prawo nakazuje dostosowanie czasu i sposobu remontowania budynków do ptaków i nietoperzy.

2. W sytuacji, kiedy budynek zamieszkują ptaki i nietoperze, niezbędna jest ich ochrona podczas prowadzonych prac lub uzyskanie zgody właściwych organów (GDOŚ, RDOŚ) na odstąpienie od zakazów obowiązujących wobec tych gatunków (np. zakaz płoszenia, zakaz niszczenia siedlisk)
3. Skuteczna ochrona ptaków i nietoperzy bytujących w budynkach powinna polegać na:
 - a. ochronie miejsc gniazdowania, tj. pozostawieniu siedlisk (np. montowanie zmodyfikowanych kratki zakładanych na otwory wentylacyjne tak, aby ptaki nadal mogły z nich korzystać, montowanie skrzynek tuż obok pierwotnie zajmowanego otworu),
 - b. kompensacji zniszczonych siedlisk, czyli tworzeniu siedlisk zastępczych, np.:
 - wieszanie budek lęgowych dostosowanych do danego gatunku, o odpowiedniej głębokości, właściwej średnicy otworu wlotowego, ochraniających przed deszczem, słońcem i drapieżnikami oraz zaopatrzenie ich w ukośne daszki, które uniemożliwią siadanie na nich drapieżników,
 - montowanie skrzynek lęgowych na elewacji lub wewnątrz stropodachu, jeśli jest wystarczający dostęp do niego – ma to zastosowanie w przypadku, gdy stropodachy zostały wypełnione wełną mineralną lub innym materiałem, który może stanowić zagrożenie dla zwierząt,
 - tworzenie sztucznych schronień z materiałów o przedłużonej trwałości (trocinobeton, beton strużkowy),
 - pokrywanie budek farbami nietoksycznymi dla ptaków/nietoperzy,
 - c. stosowaniu humanitarnych zabezpieczeń przeciwko gołębiom na elementach architektonicznych budynków (np. spirale, kolce z miękkimi końcówkami, pręty obrotowe zamiast ostrych kolców).

Nowa inwestycja

W projekcie i planach inwestycyjnych należy uwzględnić tworzenie nowych siedlisk, np:

- prefabrykowane skrzynki lęgowe, zastępujące elementy konstrukcyjne budynku lub przynależnej budowli i małej architektury (np. latarnie), uwzględniając odpowiednie parametry, materiał o przedłużonej trwałości, pokryte nietoksycznymi farbami itp.,
- prefabrykowane gniazda, gotowe do zasiedlenia,
- wieże dla ptaków,
- jerzykowniki, czyli wielokomorowe przestrzenie na wysokim maszcie, zasiedlane przez różne gatunki ptaków,
- drewniane półki, dogodne do budowania gniazd,
- zainstalowanie niecek gniazdowych wewnątrz skrzynek dla jerzyków,
- wabiki akustyczne dla jerzyków lub jaskółek,

- elewacje przyjazne jaskółkom oknówkom (odpowiednio chropowate), ew. sztuczne gniazda z trocinobetonu (z dodatkowym zabezpieczeniem przed zabrudzeniami),
- oświetlenie przyjazne owadom i ptakom,
- zabezpieczanie szklanych elewacji przed kolizjami z ptakami.

Owady

1. Zastosowanie nasadzeń roślin przyjaznych pszczołom (pyłko- i nektarodajnych), w tym łąki kwietne, drzewa owocowe, tereny zieleni nieurządzonej, uprawy rolnicze.
2. Ogrody społecznościowe, np. z łąką kwietną, pasieką, hotelem dla owadów.
3. Pasieki, domki i hotele dla owadów.

Realizacja inwestycji

Na czas trwania inwestycji należy stworzyć zwierzętom na jej terenie miejsca zastępcze do bytowania, a po tym okresie przywrócić lub stworzyć im warunki do swobodnego bytowania (nie dotyczy gatunków chronionych, dla których stosuje się przepisy ustawy o ochronie przyrody).

W przypadku kotów wolno żyjących, można zastosować rozwiązania tymczasowe/zastępcze w postaci ustawienia dla kotów domków, przy jednoczesnym założeniu docelowej lokalizacji kotów w budynku.

Osobom, które przed rozpoczęciem inwestycji dokarmiły koty, powinno stworzyć się możliwość dalszej opieki nad zwierzętami w trakcie realizacji inwestycji.

Zarządzanie inwestycją

Koty wolnożyjące

Osobom, które przed rozpoczęciem inwestycji dokarmiły koty, powinno stworzyć się możliwość dalszej opieki nad zwierzętami. Społeczni opiekunowie kotów wolno żyjących, zarejestrowani w Urzędzie Dzielnicy wspierani są przez Urząd Miasta poprzez zapewnienie karmy dla kotów wolno żyjących oraz finansowanie ich leczenia i kastracji. Do zadań społecznych opiekunów należy:

- dokarmianie kotów pozostających pod ich opieką,
- prowadzenie działań w kierunku ograniczenia populacji kotów wolno żyjących poprzez sterylizację i kastrację,
- stały monitoring stanu zdrowia kotów i, jeżeli zajdzie taka potrzeba, zapewnienie opieki weterynaryjnej (finansowanej przez Urząd Miasta),
- dbanie o czystość i higienę pomieszczeń, w których przebywają koty oraz miejsc ich dokarmiania.

Zwierzęta dzikie – koegzystujące z człowiekiem (drobne ssaki, płazy, ptaki, owady)

1. Jak najmniejsza ingerencja w naturalne siedliska, ograniczanie/eliminacja zabiegów agrotechnicznych, wykonywanie ewentualnych prac poza sezonem lęgowym ptaków.
2. Ograniczanie obszaru nawierzchni nieprzepuszczalnych, zachowanie powierzchni biologicznie czynnej.
3. Ograniczanie koszenia trawników, umożliwiające swobodną wegetację, wzbogacanie ich o kwiaty i zioła.
4. Niestosowanie środków ochrony roślin lub stosowanie wyłącznie preparatów bezpiecznych dla zwierząt (z ograniczeniem do minimum).
5. Stosowanie naturalnych nawozów.
6. Stosowanie humanitarnych i bezpiecznych dla innych zwierząt metod ochrony przed gryzoniami.
7. Stosowanie trapów i kładek ratunkowych dla ptaków i małych ssaków w przypadku występowania na terenie cieku, oczka lub innego zbiornika wodnego.
8. Umożliwianie naturalnej sukcesji cieku, oczka lub innego zbiornika wodnego (zarośla jako schronienie dla wodnych ptaków).
9. Spuszczanie wody i czyszczenie zbiorników wodnych, bez szkody dla zwierząt, w tym ptaków.
10. Zapewnianie świeżej, czystej wody do picia, szczególnie w upalne dni – poidelka dla ptaków, jeży i innych drobnych ssaków, skonstruowane w sposób bezpieczny dla zwierząt, dostosowane do danego gatunku i ostronięte roślinnością.
11. Wyznaczanie na terenie inwestycji miejsc okresowego dokarmiania ptaków, zgodnie z zasadami⁹, opracowanymi przez Biuro Ochrony Środowiska Urzędu m.st. Warszawy we współpracy z organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się ochroną ptaków, działającymi na terenie m.st. Warszawy.
12. Czyszczenie konstrukcji dla zwierząt (np. budek dla ptaków) oraz przeglądy ich stanu technicznego.

Zwierzęta dzikie – niewystępujące naturalnie na terenach zabudowanych (np. lis, dzik, bóbr, kuna, łasica, borsuk, sarna, łoś)

Rozwiązania zapobiegające niepożądanego obecności ww. zwierząt na terenie inwestycji:

1. odpowiednia gospodarka odpadami tj.:
 - a. utrzymywanie porządku w okolicy altan śmietnikowych, koszy na śmieci, kontenerów (bieżące usuwanie rozrzuconych odpadków),
 - b. kosze na śmieci zabezpieczone przed dostępem zwierząt (np. klapka),
 - c. bieżące usuwanie owoców, które spadły z drzew,
2. karmniki dla ptaków zabezpieczone przed dostępem innych zwierząt;
3. karmniki dla kotów wolno żyjących zabezpieczone przed dostępem innych zwierząt;

⁹ [Jak mądrze dokarmiać ptaki zimą, aby im nie szkodzić?](#)

4. ochrona drzew przed uszkodzeniami przez bobry poprzez owijanie pni siatką.